

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 3-4 (164) | str. 303–588

Javier Á. Domingo and Luigi Finocchietti, *Saint Jerome in Rome. Historical and Archaeological Hypotheses* • Vesna Badurina Stipčević, *Le Vite e la Traslazione di san Girolamo nei testi croato-glagolitiici* • Andrej Nared, *Der brief ist nicht ausganngen. Razmišljanja o(b) zlati buli, ki je Kranjci niso dobili* • Izidor Janžekovič, *Etmični »stereotipi« v zgodnjenovoveški Evropi: ruska in turška narodna noša* • Martin Boček, *Cunard Line and its operations within the Habsburg Monarchy* • Gary B. Cohen, *Historical Scholarship on the Habsburg Monarchy (1526–1918) in North America* • Irena Selišnik, *Status državljanstva ob nastanku nove Države SHS. Strategije izbire* • Aleš Gabrič, *Prepoved izida romana Branka Hofmana ali šestletna noč do poznega jutra*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 3-4 (164) | str. 303–588

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 2. novembra 2021.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2021: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

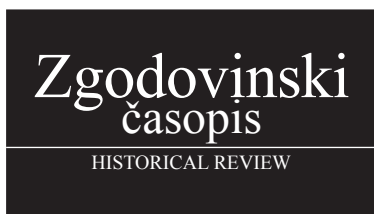
Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanj Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2021

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on November 2, 2021.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2021): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €

Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2021

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Javier Á. **Domingo** and Luigi Finocchietti, Saint Jerome in Rome.
Historical and Archaeological Hypotheses310–326
Sveti Hieronim v Rimu. Zgodovinske in arheološke hipoteze
- Vesna Badurina **Stipčević**, *Le Vite e la Traslazione di san Girolamo nei testi croato-glagolitici*.....328–340
Vitae and Translatio Sancti Hieronymi in Croatian Glagolitic Texts
- Andrej **Nared**, *Der brief ist nicht ausgangen*.
Razmišljanja o(b) zlati buli, ki je Kranjci niso dobili342–389
Der brief ist nicht ausgangen. Contemplations about
the Golden Bull Never Received by Carniolans.
- Izidor **Janžekovič**, Etnični »stereotipi« v zgodnjemoveški Evropi:
ruska in turška narodna noša390–421
Ethnic "Stereotypes" in Early Modern Europe: Russian and Turkish
National Costumes
- Martin **Boček**, Cunard Line and its operations
within the Habsburg Monarchy422–437
Cunard Line in njeno delovanje v habsburški monarhiji
- Gary B. **Cohen**, Historical Scholarship on the Habsburg
Monarchy (1526–1918) in North America.....438–474
Proučevanje zgodovine habsburške monarhije (1526–1918)
v Severni Ameriki
- Irena **Selišnik**, Status državljanstva ob nastanku nove
Države SHS. Strategije izbire476–491
Citizenship during the Establishment of the Newly-Founded State
of Slovenes, Croats and Serbs. Strategies of Choice.
- Aleš **Gabrič**, Prepoved izida romana Branka Hofmana ali
šestletna noč do poznega jutra.....492–515
Ban on Branko Hofman's Novel or a Six-Year-Long Night
Till the Late Morning

Zapisi – Notes

- Harald Krahwinkler, »Heidenfrage und Slawenfrage« als
Forschungsthema der Missionsgeschichte.
Zu Hans-Dietrich Kahls letztem Sammelband518–528
»Pogansko in slovansko vprašanje« kot raziskovalna tema
v zgodovini misijona. O zadnjem zborniku Hansa-Dietricha Kahla
- Rok Stergar, Vasilij Melik – zgodovinar dolgega 19. stoletja
(ob stoletnici rojstva)530–535
Vasilij Melik – A Historian of the Long Nineteenth Century
(Marking the Centenary of His Birth)
- Danijela Trškan, Štefan Trojar in začetki raziskovanja pouka
zgodovine v Sloveniji (ob devetdesetletnici rojstva)536–538
Štefan Trojar and the Beginnings of Research of the History
Teaching in Slovenia (Marking the 90th Anniversary of His Birth)

Jubileji – Anniversaries

- Prof. dr. France Martin Dolinar – osemdesetletnik (Jure Volčjak)540–544
Prof. Dr. France Martin Dolinar – On the Occasion of His 80th Birthday
- Sedemdeset let Vaska Simonitija (Lilijana Žnidaršič Golec)545–548
Vasko Simoniti's 70th Birthday

V spomin – In memoriam

- Akad. prof. dr. Tomislav Raukar (Stari Grad na Hvaru, 29. 12. 1933–
Zagreb, 2. 7. 2020) (Dušan Mlacović)550–552
Acad. Prof. Dr. Tomislav Raukar (Stari Grad on Hvar, 29. 12. 1933–
Zagreb, 2. 7. 2020)
- Profesor Nobuhiro Shiba (1946–2021) (Peter Vodopivec)553–558
Professor Nobuhiro Shiba (1946–2021)

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Jure Volčjak, Listine Nadškofjskega arhiva Ljubljana 1140–1500 (Matjaž Bizjak).....	560–561
Steiner, Philip, Die Landstände in Steiermark, Kärnten und Krain und die josephinischen Reformen. Bedrohungskommunikation angesichts konkurrierender Ordnungsvorstellungen. (1789–1792) (Filip Draženović)	562–566
Anna Procyk, Giuseppe Mazzini's Young Europe and the Birth of Modern Nationalism in the Slavic World (Marta Verginella)	567–569
Roman Hans Gröger, Oktober 1918: Ein Beitrag zum 100. Jahrestag des Völkermanifests (Rok Stergar)	570–572
Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku LIII/1 (2015), LIV/1 (2016), LIV/2 (2016) (Jože Maček)	573–578
* * *	
Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	580–583
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 75, 2021	584–588
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 75, 2021	

Steiner, Philip, **Die Landstände in Steiermark, Kärnten und Krain und die josephinischen Reformen. Bedrohungskommunikation angesichts konkurrierender Ordnungsvorstellungen. (1789–1792)**. Münster: Aschendorff Verlag, 2017, 608 strani.

»Unsere Laage ist die traurigste, die nur gedacht, die nur von einem Lande, was nicht in Feindes Handen steht, beschrieben werden kann. Unsere Landes Verfassung ist eingestürzt, unseres Eigenthum ist dahin; Unsere Besitzungen sind unter allen Werth; die darauf haftende Hypothek ist untergraben; der Credit liegt darnieder; das Band zwischen Herrn, und Unterthan ist zerrissen; Mistrauen ist an dessen Stelle getreten, Kleinmuth drucket jedes Herz und noch eine kleine Zeit, und unser geliebtes Vaterland ist verlohren. (212)«

Te besede je 27. februarja 1790 od štajerskih deželnih stanov imel slišati Pietro Leopoldo, ki bo že v nekaj dneh postal cesar Leopold II. Po opisu se zdi, da je konec urejenega sveta blizu, in da ta »najbolj nesrečni čas«, »unglückichste Epoche«, lahko reši zgolj milost novega cesarja, v katero stanovi popolnoma zaupajo, in od nje tudi pričakujejo, da jim bo ugodila v njihovih željah.

Ta kratek poziv obupanih štajerskih stanov je dober primer komunikacije, kakor se je v odvijala med notranjeavstrijskimi stanovi in oblastjo na Dunaju med leti 1790–1792. Osrednje jedro spora je bila davčna in urbarialna reforma (*Steuer- und Urbarialregulierung*), ki jo je uvedel Jožef II. leta 1789 in se je nadaljevala vse do leta 1792, ko jo je odpravil cesar Franc II. Reforma, ki je sprožila oster odziv plemstva je bila povod za uveljavljanje njihov želja in zahtev do drugih deležnikov, kot so Monarhija in z njo povezani uradniki, meščanstvo ter kmetje za, in hkrati za preizpraševanje samopodobe stanov. To so teme s katerim se v knjigi *Die Landstände in Steiermark, Kärnten und Krain und die josephinischen Reformen Bedrohungskommunikation angesichts konkurrierender Ordnungsvorstellungen. (1789-1792)* ukvarja Philip Steiner.

Steiner spada med zgodovinarje najmlajše generacije, ki je svoje šolanje začel na Univerzi v Salzburgu pod mentorstvom Arna Strohmayerja, ter ga nadaljeval v Tübingenu. Gre za tisk predelano doktorsko disertacijo, ki je nastala pod mentorstvom danes že pokojnega profesorja Antona Schindlinga, in je del širšega projekta »Bedrohte Ordnungen«, ki se izvaja na Univerzi v Tübingenu, pod vodstvom profesorjev Ewald Frie in Mischa Meier. Projekt »Bedrohte Ordnungen« (<https://bedrohte-ordnungen.de/>) se ukvarja z vprašanjem kako se ljudje odzivajo

na vsakršne grožnje, z vprašanjem izgube zaupanja in občutkom kakšna prihodnost jih čaka. Zastavljen je široko, saj pokriva tako vprašanja razumevanja potresov v antiki kot tudi naj sodobnejša vprašanja ogroženega reda in razumevanja (ne)reda, ter omogoča odlično teoretsko platformo za razreševanje odprtih vprašanj v zgodovini. Iz istega projekta prihaja tudi letos (2020) izdano delo Dennisa Schmidta *Bedrohliche Aufklärung – Umkämpfte Reformen: Innerösterreich im josephinischen Jahrzehnt 1780-1790*, ki ponuja nov zornik kot tako k zgodovini Notranje Avstrije, kot tudi dojemanja razsvetljenstva, njegovih poizkusov, idealov in omejitev. Skupaj s Steinerjevo knjigo ponuja priložnost za nov zgodovinski premislek o dejanskih vplivih jožefinskih reform na področju Notranje Avstrije.

Poglavitna lastnost Steinerjevega dela je premik fokusa od vladarja, dunajske vlade in reforme same k deželnim stanovom, torej k tistim, ki so jih te reforme zadevale. Steinerja zanima kako so stanovi reformo doživljali, jo občutili in kakšen argumetacijski nabor so uporabili pri poizkusu soočanja z njo. Delo osvetli pogled na oblikovanje politike tudi s strani uprave in vladarja, a v ospredju ostajajo stanovi. Tudi časovna zamejitev dela je smiselna. Med leti 1789 in 1792 je nastopila komunikacijska zgostitev, ki je proizvedla večje število dokumentov, kar odraža obsežno arhivsko gradivo, iz arhivov na Dunaju, v Ljubljani, Gradcu in Celovcu, ki je omogočilo to minuciozno študijo.

Osrednji koncept na katerem počiva naloga je ob prej omenjen konceptu »ogroženega reda« in z njim povezanim konceptom »ogroženosti v času grožnje«, »Bedrohungskommunikation«. Gre za koncept nemškega sociologa Wernerja Schirmerja, ki ga je predstavil v svoji knjigi *Bedrohungskommunikation: Eine gesellschaftstheoretische Studie zu Sicherheit und Unsicherheit* (2008). Predstava, kakšen naj bi bil svet, ki mu pripadamo je ena izmed tistih temeljnih komponent, ki določa ne zgolj razumevanje politike, ampak tudi razumevanje sveta in naše umeščenosti v njem. Tako oblikovanje konceptov pa je možno zgolj s komunikacijo med različnimi skupinami, ki se skupaj nahajajo v okolju. Občutek varnosti, kjer ne gre zgolj za neposredno fizično nasilje, ampak za psihološko občutenje in ogroženosti, je ena izmed osnov, ki posamezniku omogoča da se od primarnih potreb premakne k drugemu delovanju. In če so stanovi podprli marsikatero reformo in poizkus transformacije Habsburške monarhije, jim je ob predlogu davčne in urbarialne reforme v grlu zastala kost. Jedro spora je bilo predvsem vprašanje posestnega prava, »Eigentumsrecht«, ki pa je bil zgolj kaplja čez rob prej nakopičenih težav (175, 176). Reform je bila s strani plemstva doživeta kot »Umsturz« (173), a so stanovi kljub temu na začetku še uporabljali blag politični jezik, in vsaj načelno pristali na delno izvajanje reforme.

Ko je cesarska stran želele izvesti reformo v popolnosti, je naletela na odpor stanov, ki ga lepo izraža sledeči citat:

Kein Geist des Widerspruch, sonder: bedrängtesten Umstände – unser ohne Nutzen des Vaterlandes, ohne nutzen unseres Landesfürsten verletztes Eigenthum, - in dieser Abänderung unseres Landes Verfassung freywillig nicht einwilligen können. (205)

Reforma je bila povod tudi za načelna vprašanj, kot je na primer tisto do kod seže monarhova politična moč in kaj se nahaja v njegovem prej tako »širokem in

dobrotljivem srcu« (193–5), ali pa razmisleku o »zlobnih uradnikih« (230), ki so zavedli vladarja, pri čemer slednji ni nič kriv, o čemer najbolje priča napis »Leopold den beseten Herzog, preist ganz Steiermark«, ki so ga stanovi ob neki priliki v Gradcu dali postaviti iz sveč (397). Tudi uvajanje novih pravic meščanstva in sploh meščanskih predstavnikov med stanovi je za stanove pomenilo ogrožanje njihovega samorazumevanja: »eine allgemeine Zerritung eines bis nun mit Ruhe glücklich bestandenen und erhaltene ständischen gemeinschaftlichen Körper zum größten Nachtheil und Untergang des Landes entstehen müßte.« Ne gre torej izključno za vprašanje interpretacije kaj je lastnina, ampak za širše razumevanje dobe, ki jo lahko ponazorimo z metaforo ledene gore: njen vrh je sicer posestno pravo, ostalo pa ostaja pod površjem, a zaradi tega ni nič manj žgoče pomembno. Stanovska argumentacija nasproti cesarskim uradnikom je posegala po najrazličnejših argumentih, od georgenberških ročinov do Slave Vojvodine Kranjske in različnih libelov. A argumentacija ni potekala izključno na ravni dejstvenega dokazovanja, ampak predvsem na čustveni ravni. In tudi uradniki niso ostali dolžni stanovom na njihove zahteve tudi niso ostali dolžni: imenovali so jih za »Feinde der Monarchie«, ter označili za »Despoten ihre Untertanen« (431).

Čprav bi po naslovu sodeč lahko sklepali da se delo poizkuša vpisati v komunikacijsko zgodovino (*Kommunikationsgeschichte*), pa ostaja le-to zavezano politični zgodovini v njeni bolj klasični formi. Četudi se avtor v uvodu navezuje na tradicijo zgodovinske diskurzivne analize (*Historische Diskursanalyse*) in *Cambridge School of Political Thought*, je bolj prisoten princip slednje, ko pokaže delovanje politike na mikroravni, ki vključuje odzive med cesarjem in njegovimi uradniki na eni strani, ter na drugi strani stanov, ter njihovega medsebojnega sodelovanja, preko različnih pozivov, prošenj, izjav. To je moč zaznati tudi pri strogo kronološki strukturi dela, ki zasleduje medsebojno interakcijo, in omogoča sledenju intenzivnosti argumentacije in delovanja obeh skupin.

Kar v delu najbolj pogrešamo, je analiza metafor, čustev, retoričnih pristopov, toposov, oz. občil mest, na katere so se stanovi navezovali pri svoji argumentaciji in h katerim so se vračali. Pogosto je sklicevanje na politično telo, ki je uničeno, politične bolezni, hišo, katere temelji so ogroženi ... Analiza je delno opravljena v zaključku, a gre za manjši del, kot ga gradivo ponuja. So mogoče metafore, povezane s telesom, uporabljali stanovski odborniki z medicinskim predznanjem ali so postale že splošno obče mesto? V primeru navedenem v prejšnjem odstavku so dvorni uradniki slikali stanove kot lokalne despote, kar v kontekstu poznega 18. stoletja, ki je zaznamovano z dogajanjem v Franciji, ni nevtralna oznaka. Če je Steinerju uspela izjemno kakovostna politično-zgodovinska študija, je ostalo odprto področje zgodovine čustev in metafor, ki lahko k danemu problemskemu sklopu prinese dodatne ugotovitve. Del argumentov tako ene kot druge strani temelji na stvarnih podatkih in številkah, a velik del je namenjen tudi čustvenemu govoru, ki poizkuša na naslovnika delovati preko drugačnih komunikacijskih kanalov: Kakšni so retorični prijemi stanovskih odbornikov, učili retorike, kakšne so njihove podobnosti, kakšne so razlike med generacijami? Boljše poznavanje komunikacijskih strategij in sicer kulture komunikacije, bi zagotovo prineslo

dodatne oz. boljše razlage nekaterih dogodkov. To se mogoče najlepše vidi ob srečanju štajerskih stanov z bodočim cesarjem Leopoldom II, ko je ta potoval iz Toskane na Dunaj. Zaradi trenutka v katerem se je monarhija nahajala, same narave obiska, izjemno kratkega časa za predpripravo na tako pomemben obisk, pa tudi potenciala, ki ga je tako srečanje nosilo, so tedaj štajerski deželni stanovi uporabili ves čustveni arzenal, ki so ga premogli in bodočem cesarju naslikali kar se le da črno sliko njihove prihodnosti, ki je bila, kot so trdili, zgolj korak stran od popolnega kolapsa vseh in vsega.

Ne glede na zgoraj omenjene očitke, je Steiner ponudil smiselne zaključke in predstavil nove vire, ter se spustil na področje, ki do sedaj še ni bilo zares dobro raziskano. V središču pozornosti prejšnjih raziskav so bile bolj terezijanske reforme, sploh na Kranjskem in Koroškem, ki sta služili kot poligon nove oblasti, zelo malo pa je bilo povedanega z zornega kota stanov. Na delo lahko gledamo kot na odlično izhodišče, ki bo spodbudilo analizo jožefinskega obdobja v Notranji Avstriji, kar je tema tudi prej omenjene Schmidtove knjige, kot tudi izjemno kakovostno analizo stanovskega razumevanja sveta in politike. Iz dela je jasno razvidno, da stanovi niso bili »politično mrtvi«, ampak še kako aktivni pri obrambi svojega položaja.

Povedno je četrto poglavje, ki se ukvarja s temo vrnitve štajerske deželnoknežje krono v Gradec, »Rückführung des steirischen Herzogshutes nach Graz«, kar so stanovi praznovali kot »praznik deželne ustave«, kot »Verfassungsfest«. Krono, ki so jo stanovi še ne tako nazaj izgubili, in se s tem niso kaj pretirano obremenjavli, so z največjimi častmi vrnil na Štajersko, ter ob tem pripravili celotno procesijo, ki so jo dopolnili govori v deželni zbornici. Uradni govor ob tej priložnosti je imel grof Otto Wolfgang von Schrattenbach. Sam govor ne bi bil verjetno nič posebnega, če ga ne bi izgovoril avtor prevoda (oz. bolje rečeno priredbe) dela francoskega razsvetljenca Marmontela *Staats- und Sittenunterricht*, ki ga je namenil prav vsem, ne glede na njihov stan in položaj. Če si je grof še pred tremi leti slikal svojo sliko razsvetljenskega reda, je leta 1790 stal na stanovskem stališču in pozival k vrnitvi v »Das Goldene Zeitalter«, ki je zaznamovana s prvenstvom stanov. Zlata doba z razsvetljenskimi ideali očitno ni imel veliko skupnega. Čeprav to poglavje na prvi pogled deluje kot zastranitev, nam ravno preko teh primerov pokaže širšo sliko stanovskega samorazumevanja.

Podobne primere je možno najti tudi na Kranjskem. Eden izmed takih je na primer Kajetan von Auersperg, ki ga je zgodovinisje označilo za izjemno konservativnega in stanovom naklonjenega dvornega komisarja, a Steinerjeva analiza pokaže, da so imeli stanovi vse prej kot tako mnenje. Auerspergove ideje so se jim zdele bolj v duhu Francoske revolucije. Drugi primer je Anton Tomaž Linhart, razsvetljenelec in avtor *Verfassungsschrifta*, ki so ga kranjski stanovi posredovali na Dunaj 27.7.1790. V njem Linhart nenehno ponavlja mantra o revoluciji 1747, s čimer cilja na terezijanske reforme, ki so prizadele celovitost Kranjske in ji prizadejali *unsägliche Kummer*.

Če je četrto poglavje imenitni del študiji, pa je nekoliko nepotreben del, v katerem Steiner predstavlja terezijanske in jožefinske reforme. Gre za le splošen pregled, ki se nikakor ne navezuje na nadaljevanje knjige. Čeprav je jožefinsko

reformo urbarja potrebno postaviti v določen »reformni« kontekst, pa se stanovi v svojih prošnjah, pritožbah in samoreprezentaciji niso nikoli sklicevali na katero od že izvedenih reform. Reforme so bolj ali manj zvedli na skupni imenovalac ogroženosti (kar je bilo prisotno v vseh treh deželah – na Kranjskem in Koroškem zaradi spomina na reforme Marije Terezije, na Štajerskem pa predvsem zaradi občutka, da izgubljajo dedne pravice) in revolucije. Izjemno kakovostno je podpoglavje kjer se Steiner loti vprašanja kaj sploh razumemo pod pojmom jožefinizem.

Omejenost na Notranjo Avstrijo je analitično sicer smiselno, saj gre za razmeroma slabo raziskano območje, a bi vseeno veljalo Notranjo Avstrijo postaviti v kontekst Monarhije, saj je to miselni prostor, ki ga stanovi naseljujejo. Koliko so sicer stanovi poznali delovanje stanov v drugih deželah Monarhije lahko zgolj špekuliramo, a glede na ne ravno najbolj koordinirano sodelovanje stanov treh dežel Notranje Avstrije, se zdi, da bolj slabo. Iz besedila je razvidno, da so bile med tremi notranjeavstriskimi stanovi redka skupna povezovanja nasproti Dunaju, ter da je vsakdo sam moral razrešiti svoje težave. Steiner znotraj raziskave omeni sočasna dejanja in predstave spodnjeavstrijskih stanov (369), v širši kontekst pa bi veljalo postaviti že prej omenjeno pot bodočega Leopolda II. iz Toskane na Dunaj, oziroma odzive stanov dežel, ki jih je na svoji poti obiskal (Tirolska, Spodnja Avstrija). Šele s kontekstualizacijo, ki je izvedena v ožjem okviru Habsburške monarhije, ali pa celo širšem okviru, ki ga ponuja Cesarstvo, lahko ocenimo določen zorni kot gledanje na svet, in s tem posledično tudi na koncepte (ne)reda, varnosti in ogroženosti.

Na koncu velja zapisati, da so bili stanovi ob koncu 18. stoletja še kako pomemben politični organ z močjo in vplivom. Pritiske nanje je izvajal tako cesar s svojo upravo od zgoraj, od spodaj pa tudi kmetje in še posebej meščani, ki so se na vsak način trudili, da bi prišli med stanovske odbornike. Miniti bo moralo namreč še kar nekaj časa, da meščanom stanovi postanejo nezanimivi. Medtem ko se je zgodovino pisje o stanovih doslej večino osredotočalo povečini osredotočala na prva desetletja 18. stoletja, zadnja pa prepuščalo starim tezam o oblasti »absolutnega cesarja«, vidimo, da je slika veliko bolj pisana in pestra. Knjiga Philipa Steinerja je izrazito kakovosten prispevek k razumevanju teh pisanosti in pestrosti.

Filip Draženović

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 3-4 (164) | str. 303–588